

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.3289>

LEGAL STATUS OF THE TRANSLATORSHIP PROFESSION IN TURKEY

TÜRKİYE'DE ÇEVİRMENLİK MESLEĞİNİN HUKUKİ DURUMU

Recep HATİPOĞLU¹

Abstract

The opinion that somebody who knows at least a foreign language can do translation is one of the main problems to obtain the dignity for the translatorship profession. Translatorship is a profession in itself, which provides the opportunity to communicate orally and written between different languages and cultures at every stage of international relations and necessitates specialization and professionalism in itself according to the fields of application. The translatorship profession, which has an official legal identity in many countries, notably in Europe, hasn't had an identity at sufficient status in Türkiye yet. A translator is not only an agent of lingual transfer, he/she is also an expert of culture, who transfers a written or oral text in its cultural context by interpreting it. A translator is also an 'expert of balance' who does cognitive and operational acts by entering the layers between cultures. Such a difficult occupation, performed by a translator, should be identified as a profession and be studied in detail in regards to the perception by the society and professionalisation criteria. In this study, the status of the translatorship profession in Türkiye will be examined and the legal shortcomings of the profession will be discussed, and finally, the solution proposals will be given.

Keywords: Translation, Translator, Translatorship, Legal Problems

Özet

En az bir yabancı dili bilen herkesin çeviri etkinliğini gerçekleştirebileceği inancı, çevirmenlik mesleğinin sahip olması gereken değere ulaşmasında büyük engellerden birini oluşturmaktadır. Çeviri mesleği, uluslararası ilişkilerin her aşamasında farklı dil ve kültürler arasında yazılı ve sözlü iletişimi sağlayan, uygulama alanlarına göre kendi içinde uzmanlaşma ve profesyonellik isteyen başlı başına bir meslek dalıdır. Başta Avrupa olmak üzere birçok ülkede hukuki açıdan resmi bir kimliğe sahip olan çevirmenlik mesleği, Türkiye'de henüz istenen seviyede bir kimliğe sahip olabilmiş değildir. Sadece dilsel aktarım aracı olmayıp, yazılı veya sözlü çevrilecek metni kültürel bağlamı içinde yorumlayıp aktarması gereken bir kültür uzmanı, iki kültür arasında hareket eden ve kültürler arası katmanların arasına girerek bilişsel ve işlevsel eylemlerde bulunan bir "denge uzmanı" olarak adlandırılan çevirmenin yerine getirdiği bu zorlu uğraşın, bir meslek olarak tanımlanması, toplumdaki

¹ Dr. Öğr. Gör. Bursa Uludağ Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, rhatipoglu@uludag.edu.tr
0000-0002-7229-180X

algılanışı ve meslekleşme kriterleri açısından ele alınıp detaylı olarak incelenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, çevirmenlik mesleğinin Türkiye'deki durumu ele alınacak, yasal açıdan eksik olan yönleri tartışılacak ve çözüm önerileri sunulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çeviri, Çevirmen, Çevirmenlik Mesleği, Hukûki Sorunlar

GİRİŞ

Çevirmenlik mesleğinin geçmişi milattan önceki yıllara kadar dayanmakta olup belki de dünyanın en eski icraatlarından birini oluşturmaktadır. İlk olarak Mezopotamya'da Sümer çiviyazıları ile kayıt altına alınmaya başlanıp sonrasında Mısır ve Çin alfabeleri ile devam eden yazılı tarihe eşlik eden çeviri faaliyetinin geçmişinin çok eski tarihlere dayandığı söylenebilir (Aksoy, 2002: 3; akt. Köktürk, 2015: 103). Ancak bu kadar uzun bir geçmişe sahip olan ve metinler, kişiler, toplumlar, kültürler arasında köprü görevi gören çevirmenlik mesleğinin, ülkemizde halen bir meslekleşme tartışmasının odak noktasında olması şaşırtıcı bir durumdur (Köktürk, 2015: 103). Bu mesleğin sektördeki pek çok paydaşın arzu ettiği mesleki kimliğe kavuşabilmesi için çeşitli düzenlemelerin yapılması ve birtakım eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir (Uysal, 2017: 8). Mesleki bir faaliyetin yerine getirilebilmesi için gereken özel beceri/bilgi, eğitim, belgelendirme/sertifikaşyon koşullarının oluşturulması, alt ücret limitlerinin belirlenmesi, mesleki örgütlerin oluşturulması ve mesleği uygulama ve etik kurallarının belirlenmesi gibi unsurları içine alan meslekleşme açısından bakıldığında da ülkemizde çevirmenlik için bu koşullardan bazılarının mevcut olduğu ancak bir kısmının henüz tamamlanmadığı söylenebilir (Uysal, 2017: 8).

Yakın bir zamana kadar Türkiye'de çevirmenlik mesleği ile ilgili düzenlemelerden söz etmek pek mümkün değildi. Toplumsal ve kültürel hayatın bir çok alanında ihtiyaç duyulan çeviri işinin ve bu işi yapan çevirmenin de resmi bir tanımı bulunmuyordu. Bu konuda bazı olumlu gelişmeler olsa da meslek alanının mevzuat açısından düzenlenmesi, çevirmenlik mesleğinin iyileştirilmesi, çevirmen haklarının korunması ve gözetilmesi, çevirmenlik unvanının kazanılması için sınavların yapılması, çeşitli alanlarda faaliyet gösteren bir üst çatı kurumunun ya da bir meslek odasının bulunması gibi konular oldukça önemli olup üzerinde mutlaka çalışılması gereklidir (Uysal, 2017: 21).

Teknoloji alanında son yıllarda yaşanan gelişmeler ve ülkemizin yoğun ithalat ve ihracat faaliyetleriyle dışa açılma politikasının bir sonucu olarak çeviri mesleği popüler hale gelmiş ancak meslekte kaliteli çeviriye duyulan ihtiyaç da bir o kadar artmış olup bu ihtiyaç, gerek özel gerekse resmi kurumlar bünyesinde istihdam edilen çevirmenler, serbest çevirmenler, çeviri büroları ve çeviri firmaları tarafından karşılanmaya çalışılmaktadır (Directorate Generale for Translation Raporu, 2011: 4; akt. Köktürk, 2015: 4). Türkiye'de çevirmenler, resmîyette görev yapanlar (kamu kurumları, özel kuruluşlar) ve serbest çalışanlar (freelance çevirmenler) olarak iki gruba ayrılmakta ve serbest çalışanlar grubuna dahil edilebilecek ve sektörde büyük bir yüzde oluşturan tercüme bürosu çalışanları da vergi mükellefiyeti olanlar ve vergi mükellefiyeti olmayanlar olarak iki gruba ayrılmakta, ancak vergi mükellefiyeti olmadan çalışanların mesleğin standartlaşması açısından büyük bir sorun oluşturmaktadır (Kurt, 2012: 57; akt. Köktürk, 2015: 107).

Başbakanlık Raporu'na (2011: 27; akt. Köktürk, 2015: 106) göre, bugün ülkemizde yaklaşık 50 bin kişinin yazılı çeviri, 1000 kadar kişinin de sözlü çeviri işi yaptığı bilinmekte olup kayıtlı çevirmenlik bürosu sayısının da, 1000 tane kayıtsız büro ile birlikte 6500 civarındadır. Oldukça kalabalık bir grup oluşturan bu meslek grubu açısından en önemli problemlerden biri çalışanların hukuki durumlarıdır.

Türkiye'de çevirmenlik mesleğinin örgütlenmesi ve birtakım çatılar altında toplanması oldukça yeni bir olaydır. Bu örgütler arasında Çevbir (Çevirmenler Meslek Birliği), Tuçed (Türkiye Çevirmenler Derneği), Tuçeb (Çeviri Öğrencileri Birliği), Çeviri İşletmeleri Derneği, Türkiye Konferans Tercümanları Derneği (TKTD) sayılabilir. Yukarıdaki örgütlerin ya da birliklerin isimlerine bakıldığında bile farklı noktalara odaklandıklarını

gözetmek mümkündür. Tek çatı altında toplanıldığında çevirmen haklarının korunması için mücadele etmek daha kolaylaşacaktır. Yukarıda bahsi geçen örgütlenmeler içinde yer alan Tuçed, içinde çeviri büroları, dil hizmeti veren kuruluşlar ve çeviri işletmelerinin tek çatı altında toplanması da dahil bir dizi faaliyet listesi yayınlamıştır ve tüm dernekleri tek çatı altında toplayıp odalaşma yolunda adımlar atılması için gayret göstermektedir (Köktürk, 2015: 117).

Dernek ve birlik adı altında faaliyet gösteren bu örgütlerin, parçalı bir yapı sergilemeleri ve farklı alanlara odaklanmaları gibi nedenlerden dolayı çevirmenlerin sahip oldukları ve olmaları gereken hakları yeterince koruyabildiklerini söylemek mümkün görünmemektedir.

TÜRKİYE'DE ÇEVİRMENLİK MESLEĞİNİN HUKUKİ DURUMU

Günümüzde yazılı ve sözlü çeviri birçok kişi tarafından geçimlerini sağlayıcı bir meslek olarak icra edilmektedir ve bu da beraberinde bir meslek grubu olarak çevirmenlerin hak ve sorumluluklarını belirleyen, mesleğe giriş ya da mesleğin icra koşullarını düzenleyen bazı örgütlerin kurulmasını getirmiş, ayrıca son yıllarda artan çevirmen örgütleri çevirmenlik mesleğinin hukuki ve etik boyutlarına ilişkin konuların gündeme gelmesinde önemli rol oynamıştır (Gürçağlar, 2011: 85).

Köktürk (2015: 108) ülkemizde çevirmenlere ilişkin yasal mevzuatın

- 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu
- 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
- 1512 Sayılı Noterlik Kanunu
- Noterlik Kanunu Yönetmeliği'ni

kapsadığını belirtmektedir.

Burada öncelikle üzerinde durulması gereken husus, çevirmenlerin mesleğe giriş koşulları, yasal hakları ve geleceklerinin garanti altına alınması konusunda yapılması gerekenlerdir. Bu nedenle çeviri dernek ve birlikleri ile Noterlik Kanunu Yönetmeliği üzerinde durulması özellikle önem arz etmektedir.

1512 Sayılı Noterlik Kanunu Yönetmeliği'nin, 2011 tarihinde yayınlanan Başbakanlık Raporu'ndan aktararak, noterlik hizmetlerinde kullanılacak tercümanların kayıt ve yemini ile ilgili yasal düzenlemeleri kapsadığını belirten Köktürk (2015: 109), yönetmeliğin ilgili maddesi olan 96. maddesinde çeviri işleminin, "belgelerin bir dilden diğer dile veya bir yazıdan başka bir yazıya çevrilmesine ve noterlikçe onaylamasına çevirme işlemi denir" şeklinde açıklandığını ifade etmektedir. Yine aynı raporda, yukarıda belirtilen ilgili maddeyi takiben, bir kişinin çevirmen olarak görevlendirilmesi şu şekilde açıklanmıştır: "Noterin herhangi bir kişiyi çevirmen olarak görevlendirmesi için, kişinin çeviri yapılacak dil veya dilleri doğru olarak bildiğine, diploma veya diğer belgeleri görerek kanaat getirmesi gerekmektedir" (Köktürk, 2015: 109).

Köktürk (2015: 109), ülkemizde çevirmen olarak görevlendirilebilmek için gerekli olan belgenin yalnızca yabancı dil bilgisini ölçen bir sınav belgesi olduğunu ifade ederek, ülkemizde mevcut bir çevirmenlik sınavı olmadığından, ayrıca çevirmenlik becerisini ölçen bir sınav belgesi aranmadığını, yani çevirmenliğin, dil bilmekle eşdeğer bir beceri olarak görüldüğünü ve bu uygulamaların, toplumda yaygın olan bu algının daha da destek bulduğunu belirtmektedir.

Çevirinin bir meslek olup olmadığı konusunun süregelen bir tartışma konusu olduğunu dile getiren Ersoy ve Odacıoğlu (2014: 370), çeviri eyleminin, Mütercim Tercümanlık bölümlerinden mezun olmayan ancak dil yeterliliğini kanıtlamış veya noterden yeminli tercüman veya daha doğru bir ifadeyle çevirmen olan alaylı kimseler tarafından da yapıldığını belirterek, bu uğraşın lisans ve hele ki lisansüstü eğitimi varsa, ona meslek değildir demenin son derece yanlış bir uygulama olduğunu ifade etmektedir.

Nitekim 26 Aralık 2012 tarihinde 2012/97 sayılı kararla, MYK (Mesleki Yeterlilik Kurumu) bu yanlışlığın farkına varmış ve 12 UMS0274-6 Referans koduyla bir UMS-Çevirmen-6 (Ulusal Meslek Standardı) yayınlanmıştır. UMS-Çevirmen Seviye 6, 29 Ocak 2013 tarihinde resmi gazetede basılmıştır. Bu standartta ilk defa çevirmenlik meslek olarak tanımlanmış ve çevirmenin (Seviye 6), "ilgili mevzuat ve/veya sözleşme, İSG önlemleri, kalite standartları ve hizmet prosedürleri çerçevesinde çeviri süreçlerinin iş organizasyonu ile hazırlık faaliyetlerini gerçekleştiren; sözlü çeviri, işaret dili çevirisi ve/veya yazılı çeviri faaliyetlerini yürüten ve bireysel mesleki gelişimini sağlayan nitelikli kişi" olduğu belirtilmiştir. (Ersoy ve Odacıoğlu, 2014: 370).

Çevirinin bu kadar uzun bir dönem meslek olarak kabul görmemesinin nedenlerini sorgulayan Ersoy ve Odacıoğlu (2014: 370), Erüz'dan alıntılıyarak (2012:17), çevirmenlik mesleğinin, meslek statüsüne kavuşması için neredeyse kırk iki yıldır uğraşıldığını, çünkü çeviri mesleğinin yasal statüden yoksun olup tam bir odalaşma ve meslekleşmenin günümüzde bile sağlanamadığını ifade etmektedir. Sadece derneklerin çabalarıyla bir yere gelmeye çalışan çeviri mesleğinde dayanışma ruhunun zayıf kaldığını dile getiren Ersoy ve Odacıoğlu (2014: 370), Gürçağlar'dan (2005: 121) aktararak, bunun en önemli nedenlerinden birinin üye sayısının yetersiz olması ve çevirinin çoğunlukla bir ek iş olarak görülüp, hobi olarak algılandığını ve çevirinin bir meslek olduğu, çevirmeninse meslek erbabı olduğu uzun bir dönem kabul edilmediğini belirtmektedir.

Ayrıca Kaya'ya göre (2012: 44, akt. Ersoy ve Odacıoğlu, 2014: 371) "yıllardır sektördeki sorunlara teşkil eden tanımsızlık, belgesizlik, meslek ve kalite standartlarının eksikliği meslekleşmeye engel olmuş ve denetimsizliği de beraberinde getirmiştir".

Kurt (2012: 57), Türkiye'de çevirmenlerin hak ve hukuku denince, hemen bilirkişi hak ve hukuku akla geldiğini, yani çevirmenin, bilirkişi ile eş anlamda düşünüldüğünü ve bu yüzden de çevirmenlerin bilirkişilik kanun ve yönetmeliği ile aynı değerlendirildiğini ancak bunların ayrılması gerektiğini ifade etmektedir.

Bilirkişilerin meslek gruplarına göre meslek odaları ve benzerlerine bağlı bulduklarından resmi sıfatları vardır ve mahkemelerde de kamu görevlisi olarak kabul edilmektedirler. Oysa çok sayıda çevirmenin resmi odaları olmadığı gibi serbest çalışmaktadırlar, ancak buna rağmen kanunlar karşısında bilirkişilerle aynı statüye sahiptirler. O kadar çok serbest çalışan çevirmen var ki bunlardan bir kısmı resmîyetle bir bağlantısı olmadığı için nasıl kamu görevlisi sayılabileceklerdir? Görüldüğü gibi çevirmenliğin bilirkişilik olarak kabulü, hukuksal anlamda önemli sakıncalar doğurmaktadır: Örneğin, Türk Ceza Kanunu'nun 204/1. maddesinde bir evrak üzerinde yapılan değişiklikle yanlış bir sonuca yol açmanın cezası 2 yıldan 5 yıla kadar hapsi istenirken aynı maddenin 2. fıkrasında bu suçun kamu görevlilerince işlenmesi halinde ceza miktarı 3 ila 8 yıl arasında olmaktadır. Ancak son zamanlarda aralarındaki farkın fark edilmesinden olacaktır ki çevirmenler için *tercüman- bilirkişi* sıfatı kullanılmaktadır. (Kurt, 2012: 52).

Bu noktada tercüman ve bilirkişi kavramlarının açıklanması yerinde olacaktır. Kurt, (2012: 48) çevirmeni, "Bir dilde yazılmış bir yazıyı ya da bir söylemi, üzerinde inceleme yapmadan, sebep sonuç ilişkisi aramadan, bildiği başka bir dile çevirerek insanlar arası iletişimi sağlayarak kültürler arasında köprü görevini gören kişi" olarak tanımlamaktadır. Hukuk açısından bakıldığında ise, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN (A.Ü. dergiler, s. 699; akt. Kurt, 2012: 48) çevirmeni şöyle tanımlamaktadır: "...tercüman duruşma dilini bilmeyen

ya da anlamayan veya sağır dilsiz olması sebebiyle iletişim kuramayan, sanık veya tanık ile mahkeme arasında çeviri şeklinde bir belirlemeyi yapan, iletişimi kuran kişidir.”

Bilirkişi, terim olarak Almanca Sachverständige, Fransızca *expert*, İngilizce *Expert* olarak adlandırılmaktadır. Usul kanunlarımızda bilirkişiliğin yasal bir tanımı bulunmamaktadır. HMK'da “Mahkeme, çözümü özel veya teknik bir bilgiyi gerektiren hallerde, bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verir” denilmektedir. Bilirkişi hukukunu belirleyen iki ayrı kanun vardır: Bunlardan biri HMK, diğeri ise Ceza Muhakemesi Kanunu'dur (CMK). CMK'ya bakıldığında, “Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren Hâllerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına re'sen, Cumhuriyet savcısının, katılanın, vekilinin, şüphelinin veya sanığın, müdafinin veya kanunî temsilcinin istemi üzerine karar verilebilir. Ancak hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukukî bilgi ile çözülmesi olanaklı konularda bilirkişi dinlenemez.” denilmektedir. Bu tanımın asıl kaynağı HUMK'undan gelmektedir (Kurt, 2012: 49).

Burada bilirkişi ve çevirmenin görev ve sorumluluklarının iyi belirlenmesi ve bu iki işin birbirinden ayrılması gerekir. Bilirkişinin görevinin, kendi alanıyla ilgili anlaşmazlık konusu bir husus ya da durum hakkında, kendi görüş, bilgi ve yorumunu katarak yazılı ya da sözlü değerlendirmede bulunup rapor hazırlamak olduğunu belirten Kurt (2012: 49), bilirkişilikte, ortada çözüme kavuşturulması gereken bir olayın olduğunu ve bunun aydınlatılıp sebep-sonuç ilişkisi içinde karara bağlanıp hâkime rapor edilmesi gerektiğini, olayın veya bir durumun mahkemeye intikali sonucunda eğer hâkim olay veya durumla ilgili bilgi sahibi değilse, o zaman o konunun uzmanı olan bir bilirkişiye başvurma ihtiyacı duyduğunu ifade etmektedir.

Öte yandan çevirmen, elindeki metni, ya da sözlü konuşmayı kendi yorumunu katmadan asıl metne veya söze sadık kalarak doğru, mükemmel ve eksiksiz olarak çevirmekle yükümlü olup, çeviri yaparken sübjektif görüşüne yer veremez, çeviri ile ilgili sebep-sonuç ilişkisini kuramaz ve mahkemeye sunmak üzere rapor hazırlamaz. Çevirmen, hâkime yardımcı olur ancak karara müdahale etme yetkisi asla yoktur.

Kurt (2012: 52), bilirkişilerin meslek gruplarına göre meslek odaları ve benzerine bağlı bulduklarından resmi sıfatlarının olduğunu ve mahkemelerde de kamu görevlisi olarak kabul edildiklerini, oysa çok sayıda çevirmenin resmi odaları olmadığı gibi serbest çalıştıklarını ve buna rağmen kanunlar karşısında bilirkişilerle aynı statüye sahip olduklarını ifade etmektedir. Çevirmenliğin bilirkişilik olarak kabul edilmesinin hukuki anlamda önemli sakıncalar doğurduğunu ifade eden Kurt (2012: 52), örneğin, Türk Ceza Kanunu'nun 204/1. maddesinde bir evrak üzerinde yapılan değişiklikte yanlış bir sonuca yol açmanın cezasının 2 yıldan 5 yıla kadar hapis olduğunu belirtirken, aynı maddenin 2. fıkrasında bu suçun kamu görevlilerince işlenmesi halinde ceza miktarının 3 ila 8 yıl arasında olduğunu ve bu nedenle son zamanlarda aralarındaki farkın fark edilmesinden dolayı çevirmenler için *tercüman-bilirkişi* sıfatı kullanıldığını belirtmektedir.

Çeviri mesleği açısından karşılaşılan önemli problemlerden bir diğeri de **noter onayıdır**. Çevirmenin yaptığı çevirinin, yani çevrilmiş olan yazılı evrakın, çeviri açısından doğru çevrilip çevrilmediği, gerçekliğinden ve güvenilirliğinden şüphe olmadığını göstermek amacıyla hem resmi açıdan hem de özelde devlet adına bir onay gerekmektedir ki, ülkemizde bu işlem noterler tarafından yapılmaktadır. Burada karşımıza çıkan en önemli soru şu olmaktadır: Noter çevirmenin amiri midir? Ülkemizde **maalesef noter tercümanın amiri** durumundadır, ancak etik açıdan bakıldığında durum hiç de böyle değildir. Ülkemizde çevirmeni denetleyecek başka bir mercii bulunmaması nedeniyle bu işlem noterler tarafından yapılmakta ve bu da serbest çevirmenler açısından en önemli problemlerden birini oluşturmaktadır. Zira bir metnin veya herhangi bir ürünün doğru, güvenilir ve gerçek olduğunu denetleyebilmek için o işin eğitimini almış olmak ve konunun uzmanı olmak gerekir. Bu durumda şu soru akla gelir: Noterler dil bölümü mezunu mudur veya çok iyi dil bilgisine sahip olsa bile çeviri yapabilme bilgi ve kabiliyetine sahip midir? Ülkemizde bu kabiliyet ve bilgiye sahip kaç tane noter

gösterilebilir? Bir diğer ifadeyle söyleyecek olursak, ülkemizde noterler, çevirmenlik açısından bilirkişilik görevini de üstlenmektedir. Bu noktada bir kez daha bilirkişiliğin ne olduğunu hatırlamakta fayda bulunmaktadır. Bilirkişi kimdir? Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda *"Mahkeme, çözümü özel veya teknik bir bilgiyi gerektiren hallerde, bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verir"* denilmektedir. Yani buradan anlaşılan şu ki, bir problemin çözümünde, "özel veya teknik bir bilgi gerektiren hallerde" bilirkişiye başvurulmaktadır dolayısıyla bilirkişi olarak görev yapacak birinin özel ve teknik bilgiye sahip olması gerekir. Noter bir çeviri metni onaylarken "aslına ve gerçeğine uygun" olduğunu beyan ederek onaylamaktadır. Her şeyden önce çevirisi yapılan metnin tamamını, onca iş yoğunluğu arasında okuması mümkün olmadığı gibi, okusa bile, eğer dil bilgisine sahip değilse anlaması hiçbir şekilde mümkün değildir.

Noter onayı konusunda vurgulanması gereken bir diğer nokta da, çevrilen yazılı metnin doğru ve güvenilir olduğu konusundaki onayın, sadece çevirmenin beyanı üzerine yapılmış olmasıdır. Yani karşılıklı güvene dayalı bir durum söz konusudur. Noter yemin zaptı oluştururken, genellikle çevirmenlik yapacak adayın ibraz ettiği belgelere bakarak karar vermektedir. Bu durumda, her diploma sahibi kişinin, o dili gerçekten çok iyi derecede ve çeviri yapabilecek düzeyde bildiğini söylemek mümkün olabilir mi? Kurt (2012: 56), bir noterin, bünyesinde çalışan çevirmen sayısı kadar dil bilmesi mümkün olmamasına rağmen, her çevirmenin yaptığı çevirinin doğruluğundan emin olmadığı halde nasıl onaylayabildiğini sorgulayarak, noterin bir hukuk adamı olarak çeviri evrakı üzerindeki bilgilerin doğrulunu hangi kritere göre ve hangi yetkiyle onayladığının ayrıca sorgulanması gerektiğini, çünkü böyle bir durumda, geri dönüşü olmayan çok büyük yanlışlıklara ve kötü niyetli insanların yasa dışı işler yapmasına kadar gidebildiğini ifade etmektedir.

O halde bir hata durumunda çevirinin sorumlusu noter midir, çevirmen midir? Bu durumda noterin kriteri diploma olamaz, zira diploma kişinin dil bildiğinin bir belgesi ve kanıtıdır ama yapılan işin doğruluk garantisi değildir. Noterlik Kanunu'nun, Noterlerin Hukuki Sorumlulukları başlığının bulunduğu 6. bölümün 162. maddesinde bu durum açıkça şöyle ifade edilmektedir: "Stajyer, kâtip ve kâtip adayları tarafından yapılmış olsa bile noterler, bir işin yapılmamasından veya hatalı yahut eksik yapılmasından dolayı zarar görmüş olanlara karşı sorumludurlar." Şu halde çevirmene karşı hiçbir yaptırım bulunmadığından bu konu kanunlarımızdaki bir eksikliği de böylece ortaya koymuş olmaktadır. (Kurt, 2012: 56).

Birçok meslek grubu mensuplarının hakları, yasalarla ve bağlı oldukları oda ve diğer kurumlar kanalıyla korunurken, çevirmenlerin ne tür haklara sahip oldukları, yasalar karşısında konumlarının ne olduğu konusunda oldukça önemli eksiklikler bulunmakta ve bu nedenle gerek çalışma şartları, gerek sosyal haklar, gerekse ücretler konusunda ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Resmi kurumlarda çalışan çevirmenlerin durumu ve almaları gereken ücretler yasal olarak belirlenmiştir. Odacıoğlu ve diğerleri (2018: 155), gerek yurt dışında gerekse de 2013 Ocak ayından itibaren Ulusal Meslek Standardının Türkiye'de yayınlanmasıyla (Çevirmen Seviye 6) birlikte ülkemizde de çevirinin bir meslek olarak görülmeye başlandığını ve böylece, çevirmenlerin piyasada ve çalıştıkları kurumlarda yaşadıkları sorunlara çözüm bulunması açısından olumlu bir girişim olduğunu ifade etmekte, bununla birlikte çözülmesi gereken daha birçok problemin geride beklediğini belirtmektedir. Kamuda çalışan çevirmenlerin yaşadıkları sorunlar konusunda yapmış oldukları araştırmada, Odacıoğlu ve diğerlerinin (2018: 156), açık uçlu sorular sorarak yaptıkları bu araştırmaya katılan sekiz mütercim tercümandan elde ettikleri verilere bakıldığında, kamudaki mütercim-tercümanların dile getirdiği sorunların şunlar olduğu görülmektedir:

- En büyük sorun, mesleklerinin yeterince önemsenmemesi ve mali olarak yaptıkları işin karşılığının olmaması;
- Meslek odası olmaması nedeniyle, kamuda karşılaşılan sorunlara çözüm üretecek bir muhatap bulunamaması;

- Çevirmenliğin, devlet kurumlarında kariyer meslek olarak görülmemesi;
- Maaşların yetersiz olması;
- Uzmanlık için açılan sınavlarda mütercim-tercümanlık bölümlerine yer verilmemesi;
- Kamuda, çeviri işinin, uzmanlık gerektiren teknik bir iş olduğuna dair bir algının olmaması (dil biliyorsa her türlü çeviriyi yapar anlayışı);
- Mütercimlerin çeviri harici işlerde görevlendirilmesi;
- Devlet memurları kanunundaki eksikliklerden dolayı hizmet sınıfının doğru tanımlanmaması.

Yukarıdaki araştırmadan elde edilen veriler dikkate alındığında, gerek serbest gerekse kamuda çalışan çevirmen ve tercümanların yasal açıdan oldukça önemli sorunları olduğu ortaya çıkmaktadır. Burada vurgulanması gereken önemli konulardan biri, kamuda çalışan çevirmen ve tercümanlar, birçok eksiklik ve giderilmesi gereken problemler olsa da birtakım yasal haklara sahip bulunmaktadır. Ancak serbest çalışan çevirmen ve tercümanların yasalar karşısında daha savunmasız bir konumda oldukları söylenebilir. Bu meslek grubunun yasalar karşısında daha güçlü olmaları ve hukuki açıdan güçlü olabilmeleri için neler yapılmalıdır?

TÜRKİYE'DE ÇEVİRMENLİK MESLEĞİNİN HUKUKİ AÇIDAN GÜÇLENDİRİLMESİ

Uysal ve diğerleri (2015: 259), bir faaliyetin meslekleşebilmesi için bir diploma, sertifika veya yeterlilik belgesi vb ile belgelendirilebilecek bilgi ve donanıma sahip olunması ve bu faaliyetin kabul görmüş belli standartlar veya etik kurallar paralelinde yapıyor olmasına ilave olarak, bir mesleğe dair örgüt(ler)in bulunuyor olmasının da mesleğin tanınması ve tanıtılması açısından gerekli olduğu kadar meslek mensuplarının hak ve taleplerinin gözetilmesi bakımından önemli olduğunu ifade etmektedir. Bir işin meslek olarak kabul görebilmesi için “mesleği uygulama standartları ve etik kuralları, meslek örgütünün bulunması, eğitim ve belgelendirme/sertifika/yeterlilik belgesi” (Kaya, 2012: s.44; akt. Uysal ve diğerleri, 2015: 259) olmak üzere önemli üç kriterin olduğu ifade edilebilir.

Ülkemizde kimler çeviri yapabilir? Kurt (2012: 50), “Hem anadilini, hem yabancı dili iyi derecede bilen ve dil alanında diplomalı bir kişinin – çeviri- yapması kadar doğal ve doğru bir şey yoktur. Zira çeviri yapmak bir yetenek işidir...” şeklinde ifade etmektedir. Ancak ülkemizde yabancı dil ile ilgili mezun olan herkes veya bir şekilde yabancı dil öğrenmiş olan herhangi biri çeviri yapabilmektedir. Çevirmenlik mesleği açısından bakıldığında, geçmişle bugünü karşılaştırırsak, çevirmenliğin standartlaşması ve meslekleşmesi adına gerçekten büyük adımların atıldığını söyleyebiliriz. Daha önce de belirtildiği gibi, MYK'nın sektörün pek çok önde gelen ismi ve akademisyenleri yardımıyla oluşturduğu Ulusal Meslek Standardı'nda çevirmenliğe yer vermesi ve standardın mesleği geniş ölçüde tanımlaması; pek çok çeviri derneğinin ortak ve farklı hedeflerle üyeleriyle bütünleşip günden güne gelişerek faaliyet göstermesi ve ülkemizde 80'lerden bu yana farklı üniversitelerin bünyelerinde mütercim tercümanlık veya çeviribilim alanlarında lisans, yüksek lisans ve doktora programlarının yürütülüyor olması bu adımlar arasında sayılabilir (Uysal ve diğerleri, 2015: 265).

Ülkemizde noterde yeminli tercüman zaptı imzalayan hemen herkes çeviri yapabilmektedir. Bu yemin zaptının imzalanabilmesi için, mutlaka Mütercim-Tercümanlık Bölümü mezuniyet belgesi aranmamakta, Yabancı Dil Öğretmenliği Bölümü, Dil-Edebiyat Bölümü mezuniyet belgesi, YDS, TOEFL sınavı gibi herhangi bir yeterlik belgesi, hatta bir yabancı dil kursunu tamamladığını gösteren bir belge ile bu yemin zaptı imzalanabilmektedir ve asıl hukuksuzluk burada başlamaktadır. Nasıl ki öğretmen olmak için ilgili bölüm mezuniyet şartı, avukat olmak için hukuk fakültesi şartı aranıyorsa yeminli tercümanlık için de Mütercim-Tercümanlık bölümü mezuniyet şartı aranmalıdır. Eğer Mütercim-Tercümanlık bölümü mezunu değilse, kurulacak olan ilgili meslek odası tarafından verilecek mesleki yeterlik belgesi istenmelidir. Yeminli

tercümanlık zaptını imzalayacak olan noterin öncelikle bu belgeyi istemesi, buna ilave olarak, kurulacak bir meslek odasından getirilecek bir mesleki yeterlik belgesini mutlaka istemelidir. Bu iki belgenin istenmesi durumunda, önüne gelen herkesin bu işi yapmasının önüne geçilebilecektir. Mesleki yeterlik belgesini kim vermelidir?

Türkiye’de kurulmuş olan tüm çeviri derneklerinin bir araya gelerek oluşturacakları bir meslek odası tarafından. Dernek ve meslek odası arasında nasıl bir fark olduğunu görmek açısından bu iki örgütün kuruluş amaçlarına göz atmak yararlı olacaktır.

Hukukdestegi.com sitesinde dernek, şu şekilde tanımlanmaktadır: “Dernek; gerçek veya tüzel en az yedi kişinin kazanç paylaşma dışında, belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek gayesiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi topluluğu olmakla birlikte, ahlaka ve kanuna aykırı bir amaçla dernek kurulması yasaklanmıştır. Bu anlamda sayısal olarak en az yedi kişinin bir araya gelmesi gereken bu kurumda, kişilerin fiil ehliyetine sahip olması gerekmektedir. Dernekler, kuruluş bildirimini, dernek tüzüğünü ve gerekli belgeleri yerleşim yerinin bulunduğu yerin en büyük mülki idare amirine verdikleri anda tüzel kişilik kazanırlar.”

Diğer yandan meslek odalarının kuruluş amaçlarına bakıldığında, yasal açıdan daha fazla yaptırım gücüne sahip olduğu görülmektedir. muhasebedersleri.com sitesinde meslek odası şu şekilde tanımlanmaktadır: “Üyelerinin müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, mensuplarının birbirleri ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere mesleki disiplin, ahlak ve dayanışmayı korumak ve bu kanunda yazılı hizmetler ile mevzuatla odalara verilen görevleri yerine getirmek amacıyla kurulan, tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır.” Aynı sitede, odaların bakanlık kararı ile kurulduğu ve bir ilde oda kurulabilmesi için ticaret siciline kayıtlı ve bu kanunda belirtilen nitelikleri taşıyan en az bin tacir veya sanayici veya deniz ticareti ile uğraşanların birliğe yazılı olarak başvuruda bulunması zorunlu olduğu belirtilmektedir. Bütün bu konular dikkate alındığında, farklı şekillerde örgütlenmiş olan çeviri derneklerinin bir araya gelmesi ve bir meslek odası oluşturması gerekmektedir. Ancak bu şekilde, gerek çeviri bürosu açmak isteyen, gerekse serbest çalışmak isteyen çevirmenlerin bu odalardan alacakları mesleki yeterlik belgeleri ile bu işi yapabilmelerinin önü açılacak ve gelişigüzel bu işi yapanların önüne geçilmiş olacaktır.

Kamuda görev yapan çevirmen ve tercümanların hukuki yönden haklarının korunması açısından da, yine meslek odasının önemi ortaya çıkmaktadır. Gerek kamu kurumları gerekse toplum nezdinde, çevirmenlik mesleğinin saygınlık kazanması ve haklarının verilmesi her şeyden önce bir meslek odasının kurulmasından geçmektedir.

SONUÇ

Geçmiş çok eski tarihlere dayanan ve uluslararası ilişkilerin her aşamasında farklı dil ve kültürler arasında yazılı ve sözlü iletişimi sağlayan, uygulama alanlarına göre kendi içinde uzmanlaşma ve profesyonellik isteyen ve başlı başına bir meslek dalı olan çevirmenlik mesleği, kamu ve özel sektörde kaliteli ve güvenilir çevirilerin yapılmasını sağlayarak milli ekonomimize fayda sağlamaktadır. Özellikle ülkemizin dünyanın büyük ekonomiler arasında yer alması ve AB entegre sürecinde aday bir ülke olduğu dikkate alındığında çevirmenlik mesleğinin önemi ortaya çıkmaktadır. Ancak ülkemizde kamu sektörü açısından görevi tanımlanmış olsa da çevirmenler bazen farklı işlerde çalıştırılmakta ve layık olduğu değere tam olarak sahip olmadığı görülmektedir. Ayrıca ücret açısından yaptıkları işle orantılı bir ücret alamamaları da ayrı bir sorun teşkil etmektedir. Bunun en önemli sebebinin ise çevirmen haklarını savunacak bir meslek odasının bulunmaması ve hukuki anlamda tam anlamıyla yasal bir zemine oturtulamamış olmasıdır. Serbest çalışan çevirmenler açısından bakıldığında ise, noter huzurunda yemin zaptı imzalanırken, mütercim-tercümanlık bölümü mezunu ile dil bildiğini kanıtlayan bir çevirmen adayı arasında hiçbir farkın bulunmaması ve bunun gerçek anlamda yasal bir zemine oturtulamamış olmasıdır. Gerek kamuda çalışan gerekse serbest çalışan çevirmenlerin hukuki açıdan problemlerinin giderilebilmesi için öncelikle

bir meslek odası oluşturulmalı ve devlet nezdinde girişimlerde bulunularak sağlam bir çevirmenlik mesleği yasası çıkarılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ersoy, H. & Odacıoğlu, M. C. (2014). "Türkiye'de Serbest Çevirmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar, Bu Sorunların Etkileri ve Öneriler." *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/6 Spring 2014, p. 367-378.
- Gürçağlar, T., Ş. (2011). *Çevirinin ABC'si*. İstanbul: Say yayınları.
- Köktürk, Ş. (2015). *Uygulamalı Çeviribilim*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kurt, M, (2012). "Çeviri ve Çevirmenlik Mesleğinin Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunundaki Yeri" *Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Platformu, Avrupa'nın Dili Çeviridir*, İstanbul.
- Odacıoğlu, M. C., Barut, E., Odacıoğlu, F. Ç. (2018). "Kamuda Çalışan Mütercim Tercümanların Yaşadıkları Temel Sorunlar ve Bu Sorunlara Karşı Çözüm Önerileri: Türkiye Örneği." *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 11, Sayı 58, s. 155-165.
- Uysal, N. M., Odacıoğlu, M.C., Köktürk, Ş. (2015). "Meslekleşme Açısından Türkiye'de Çevirmenliğin Mevcut Durumu, Sorunlar ve Çözüm Önerileri." *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 36.
- Uysal, N. M. (2017). *Çevirmenlikte Meslekleşme ve Çevirmen Sertifikasyonu*. Ankara: Gece Kitaplığı.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://hukukdestegi.com/2016/09/16/dernek-nedir-nasil-kurulur/>
- <https://www.muhasabedersleri.com/finansal-yatirim/oda.html>